

ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
CONSULTATIVE COUNCIL OF EUROPEAN JUDGES

ԿԱՐԾԻՔ ԹԻՎ 15 (2012)

ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՒՄ Է ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ

ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ընդունվել է Երևան 13-րդ լիազուտար նիստի ժամանակ
(Փարիզ, 2012 թվականի նոյեմբերի 5-6)

OPINION No. 15 (2012)
OF THE CONSULTATIVE COUNCIL OF EUROPEAN JUDGES (CCJE)
FOR THE ATTENTION OF THE COMMITTEE OF MINISTERS OF THE
COUNCIL OF EUROPE ON
THE SPECIALISATION OF JUDGES
adopted at the 13th plenary meeting of the CCJE
(Paris, 5-6 November 2012)

«Աջակցություն Հայաստանում դատական բարեփոխումների իրականացմանը»

Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհրդի (ԵՊԽՍ) փաստաթղթերի ոչ պաշտոնական թարգմանության տպագրությունն իրականացվել է Եվրոպական միության և Եվրոպայի խորհրդի կողմից համաֆինանսավորվող ծրագրի մի մասի շրջանակներում: Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհրդի (ԵՊԽՍ) փաստաթղթերում ներկայացված տեսակետները որևէ պարագայում չեն կարող համարվել Եվրոպական միության պատանակած տեսակետի արտահայտում:

“Support to the implementation of the judicial reform in Armenia”

The publication of the non-official translation of the documents of the Consultative Council of European Judges (CCJE) has been produced as part of a project co-funded by the European Union and the Council of Europe. The views expressed in the documents of CCJE can in no way be taken to reflect the official opinion of the European Union.

Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհրդի (ԵՊԽՍ) Կարծիք թիվ 15 (2012)

Բոլոր իրավունքները պահպանված են: Աստուծո Հաղթանակության սնորհության (F-67075) Ստրասբուրգ, Սեդեֆու կամ publishing@coe.int) նախնական բույլովության ուսյն հրատարակության որևէ հատված չի կարող թարգմանվել, վերարտադրվել կամ փոխանցվել որևէ ձևով կամ միջոցներով՝ էլեկտրոնային (սկրինապատկ, համացանց և այլն) կամ մեխանիկական, այդ թվում՝ պատենտահամար, ձայնագրմամբ կամ տեղեկատվության պահեստավորման կամ որոնման ցանկացած համակարգով:

Էջայրումը և դիզայնը՝ «Անդրանիկ» հրատարակչության

Հրատարակվել է Եվրոպայի խորհրդի Երևանյան գրասենյակի կողմից

Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն
www.coe.int/yerevan

- © Եվրոպայի խորհուրդ, 2012թ., անգլերեն լուրագրություն՝ Opinion No 15 (2012) of the Consultative Council of European Judges (CCJE)
- © Եվրոպայի խորհուրդ, 2018թ., հայերեն ոչ պատանակական թարգմանություն

Opinion No 15 (2012) of the Consultative Council of European Judges (CCJE)

All rights reserved. No part of this publication may be translated, reproduced or transmitted, in any form or by any means, electronic (CDi Rom, Internet, etc.) or mechanical, including photocopying, recording or any information storage or retrieval system, without prior permission in writing from the Directorate of Communications (F-67075 Strasbourg Cedex or publishing@coe.int).

Layout and design: “Andranik” Publishing House

Published by the Council of Europe Office in Yerevan

Yerevan, Republic of Armenia
www.coe.int/yerevan

- © Council of Europe 2012 English edition: Opinion No 15 (2012) of the Consultative Council of European Judges (CCJE)
- © Council of Europe 2018 Armenian non-official translation

Փարիզ, 2012 թվականի հոյեմբերի 6

ԵՊԽԽ (2012) Կարծիք թիվ 15

ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
(ԵՊԽԽ)

ԿԱՐԾԻՔ ԹԻՎ 15 (2012)

ՆԵՐԿԱՑԱՑՎՈՒՄ ԷՆԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՈՒՇԱԿՆԻՑՈՒԹՅԱՆԸ

ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ընդունվել է ԵՊԽԽ 13-րդ լիազույմար հիստի ժամանակ
(Փարիզ, 2012 թվականի հոյեմբերի 5-6)

Ներածություն

1. Նախարարների կոմիտեի կողմից իրեն վերապահված լիազորությունների շրջանակում Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհուրդը (ԵԴԽՆ) 2012 թվականին որոշել է մեակել Կարծիք դատավորների մասնագիտացման վերաբերյալ:

2. Սույն Կարծիքը կազմվել է ԵԴԽՆ նախկին Կարծիքների, Դատավորների Մագնա Կարտայի, ԵԴԽՆ-ի կողմից կազմված՝ դատավորների մասնագիտացման մասին հարցառարին անդամ պետությունների տված պատասխանների և ԵԴԽՆ փորձագետ տիկին Մարիա Սիվիլինի (Իտալիա) նախնական զեկույցի հիման վրա:

3. Սույն Կարծիքը կազմվելիս ԵԴԽՆ-ն հիմնվել է Եվրոպայի խորհրդի *acquis*-ի, մասնավորապես՝ «Դատավորների կարգավիճակի մասին» եվրոպական խարտիայի, «Դատավորների անկախության, արդյունավետության և պատասխանատվության մասին» Նախարարների կոմիտեի՝ անդամ պետություններին ուղղված Rec(2010)12 առաջարկության և Արդարադատության արդյունավետության եվրոպական հանձնաժողովի (ԱԱԵՀ) «Եվրոպական դատական համակարգերի մասին» զեկույցի (2010 թվականի խմբագրությանը) վրա :

4. Հարցառարին անդամ պետությունների տված պատասխանները և փորձագետի զեկույցը ցույց են տալիս, որ նեղ մասնագետ դատավորները և մասնագիտացված դատարանները տարածված են անդամ պետություններում: Նման մասնագիտացումն իրականություն է: Այն արտահայտվում է տարբեր ձևերով: Դատարաններում կարող են ստեղծվել մասնագիտացված պալատներ կամ հնարավոր է ստեղծել հատուկ մասնագիտացված դատարաններ: Այս միտումը տարածում ունի ամբողջ Եվրոպայում :

1 Չնայած այս փաստաթղթին առանձնահատուկ կերպով չեն վերաբերում դատավորների մասնագիտացմանը, դրանցում բարձրացված են հարցեր նեղ մասնագետ դատավորների մասին, որոնց վերաբերելի սկզբունքները կիրառելի են բոլոր դատավորների նկատմամբ:

2 ԵԴԽՆ հարցառարում նշված են հետևյալ մասնագիտացումները՝ որպես եվրոպական երկրներում տարածված օրինակներ՝ ընտանեկան գործերով դատարաններ, անչափահասների գործերով դատարաններ, վարչական դատարաններ/պետական խորհուրդներ, ներգաղթյալների/ապաստան հայցողների դատարաններ, պետական ֆինանսների դատարաններ, ազգային դատարաններ, հարկային դատարաններ, աշխատանքային/սոցիալական հարցերով դատարաններ, սպառողների հարցերով դատարաններ, փոփ հայցերի դատարաններ, կառկների և ժառանգության հարցերով դատարաններ, արտոնագրի/հեղինակային իրավունքի/առևտրային նշանի դատարաններ, առևտրային դատարաններ, սնանկության հարցերով դատարաններ, հույսյին վեների հարցերով դատարաններ, Cours d'arbitrage, լուրջ հանցագործությունների դատարաններ/սահմանների դատարաններ, ֆրեական հետաճնության վերահսկման հարցերով դատարաններ (օրինակ՝ ձերբակալության սանկցիա, գաղտնալուսման և այլն), ֆրեական գործերով դատավիճակների կատարման և ֆրեակատարողական

5. Սույն Կարծիքի շրջանակում «նեղ մասնագետ դատավոր» նշանակում է դատավոր, որը զբաղվում է իրավունքի սահմանափակ ոլորտներով (օրինակ՝ քրեական իրավունք, հարկային իրավունք, ընտանեկան իրավունք, տնտեսական և ֆինանսական իրավունք, մտավոր սեփականության իրավունք, մրցակցային իրավունք), և որը զբաղվում է որոշակի ոլորտներում հատուկ փաստական հանգամանքներին վերաբերող գործերով (օրինակ՝ սոցիալական, տնտեսական կամ ընտանեկան իրավունքի ոլորտների գործերով):

6. Երգլյալ ատենակալները, որոնք մասնակցում են քրեական գործերի քննությանը, ներառված չեն վերաբերյալ «նեղ մասնագետ դատավոր» հասկացության սահմանման մեջ: Երգլյալ ատենակալները չեն մասնակցում քրեական բոլոր գործերով քննությանը: Նրանք չեն ենթարկվում նույն կանոնադրերին կամ կանոններին, ինչպես դատավորները, որոնք դատական համակարգի մասն են կազմում: Երգլյալ ատենակալները նաև դատական հիերարխիայի մաս չեն կազմում և չեն ենթարկվում կարգապահական կամ էթիկայի կանոններին:

7. Սույն Կարծիքը նպատակ ունի ուսումնասիրելու մասնագիտացման անհնարյամբ կիմնական խնդիրները՝ հաշվի առնելով հիմնարար իրավունքները պաշտպանելու և արդարադատության որակը, ինչպես նաև դատավորի կարգավիճակի ապահովելու առաջնահերթ անհրաժեշտությունը:

կիմնարկներում կալանքը կրելու հարցերով դատարաններ:

Եվրոպական իրավունքով նախատեսվում է մասնագիտացված պալատների կամ հատուկ իրավական ոլորտների դատարանների ստեղծում, ինչպես օրինակ՝ Համայնքային առևտրային դատարաններն են (Համայնքային առևտրային դատարաններ), հորիզոնական 1993 թվականի դեկտեմբերի 20-ի «Համայնքային առևտրային դատարանի և համայնքային ապրանքանիւնների և պատկերաճանաչման մասին» թիվ 40/94 կանոնակարգի (ԵՃ) 90-րդ հոդված (Համայնքային պատկերաճանաչման դատարան), հորիզոնական 2001 թվականի դեկտեմբերի 12-ի «Համայնքային պատկերաճանաչման» թիվ 6/2022 կանոնակարգ 80 (ԵՃ):

3 Օրինակ՝ որոշ անդամ պետությունների Assize դատարաններում «երգլյալ ատենակալներ» համարվում են այն անձինք, որոնք ընտրվում են պատահական կերպով ժյուրիի անդամ լինելու համար: Նման անձինք տարբերվում են այն անձանցից, որոնք համարվում են դատարանի սչ իրավաբան անդամներ, տե՛ս նաև սուրբ 43-րդ պարբերությունը: Նման երգլյալ ատենակալները քրեական գործերով կարող են որոշումներ ընդունել դատավճի մասով, ինչպես նաև մեղադրյալի մեղքը որոշելու մասով: Քաղաքացիական գործերով նրանք որոշում են ընդունում պատահական վճարի մասով:

Ա. Մասնագիտացման հնարավոր առավելությունները և թե-
րությունները

ա. Մասնագիտացման հնարավոր առավելությունները

8. Մասնագիտացումը հանախ առաջանում է իրավունքի ոլորտում փոփոխություններին համապատասխանելու անհրաժեշտությունից և ոչ թե միտումնավոր ընտրության արդյունք է: Նոր օրենսդրական ակտերի մտտական ընդունումը, լինի դա միջազգային, եվրոպական թե ներպետական իրավունքի ոլորտներում, կամ փոփոխվող նախագետը և տեսությունը իրավական գիտությունը դարձնում են չափազանց ընդգրկուն և բարդ: Դատավորի համար դժվար է տիրապետել բոլոր այդ ոլորտներին: Մինչդեռ հասարակությունը և դատավարության կողմներն ավելի ու ավելի մեծ պահանջներ են առաջադրում դատարանների պրոֆեսիոնալիզմի և արդյունավետության առումներով: Դատավորների մասնագիտացումը կարող է ապահովել, որ նրանք տիրապետեն համապատասխան գիտելիքների և փորձառության իրենց իրավասության ոլորտում:

9. Իրավական ոլորտի խոր իմացությունը կարող է դրական անդրադառնալ դատավորի ընդունած որոշումների որակի վրա: Նեղ մասնագետ դատավորներն առավել շատ փորձ են ձեռք բերում կոնկրետ ոլորտներում, ինչը կարող է իր հերթին նպաստել դատարանի հեղինակության բարձրացմանը:

10. Առանձին գործերը վերապահելը նեղ մասնագետ դատավորների խմբին կարող է նպաստել դատական որոշումների հետևողականությանը, հետևաբար կարող է խթանել իրավական որոշակիությունը:

11. Մշտապես նույն տիպի գործերով զբաղվելու դեպքում մասնագիտացումը կարող է օգնել դատավորներին՝ առավել լավ հասկանալու իրենց ներկայացված գործերի էությունը, լինի դա սեփնիկական, սոցիալական թե տնտեսական ոլորտներում, ուստի գտնել լուծումներ, որոնք ավելի համապատասխան են այդ բնագավառների համար:

12. Նեղ մասնագետ դատավորները, որոնք գիտելիքներ ունեն իրավական գիտությունից դուրս, կարող են խթանել միջգիտակարգային մտտեցումը ֆենարկիման ենթակա խնդիրների առնչությամբ:

13. Որոշակի իրավական ոլորտներում առավել խոր փորձագիտության միջոցով մասնագիտացումը կարող է նպաստել դատարանի արդյունավետության բարձրացմանը և գործերի կառավարմանը՝ հաշվի առնելով, որ դատարան ներկայացվող գործերի թիվը մտտապես աճում է:

բ. Մասնագիտացման հնարավոր սահմանափակումները և վտանգները

14. Չնայած դատական մասնագիտացումը ցանկալի է մի շարք պատճառներով, այն պարունակում է նաև մի շարք վտանգներ: Դատական մասնագիտացման հիմնական վտանգն այն է, որ նեղ մասնագետ դատավորները կարող են տարանջատվել դատական ընդհանուր համակարգից:

15. Դատավորները, որոնք նեղ մասնագիտացման հետևանքով ընդունում են միևնույն տեսակի հարցերի առնչությամբ որոշումներ, կարող են հակված լինել վերարտադրելու նախկին որոշումները, ինչը կարող է խոչընդոտ հանդիսանալ հասարակության պահանջներին համապատասխան նախդեպի զարգացմանը: Այս վտանգն առկա է նաև, երբ որոշակի ոլորտում որոշումները մշտապես ընդունվում են դատավորների միևնույն խմբի կողմից:

16. Մասնագետ իրավաբանները հաճախ կիրառում են հասկացություններ, որոնք բնորոշ են իրենց ոլորտին և (հաճախ) անձանոթ են այլ իրավաբանների: Սա կարող է տարանջատել ճյուղական օրենքը և դատավարական իրավունքի նորմերը՝ առանձնացնելով նեղ մասնագետ դատավորներին այլ ոլորտների իրավական իրականություններից: Արդյունքում նրանք կարող են մեկուսանալ ընդհանուր սկզբունքներից և հիմնարար իրավունքներից: Նման տարանջատումը կարող է խթանել իրավական որոշակիության սկզբունքը:

17. Հասարակությունը կարող է ակնկալել նեղ մասնագետ դատավորների առկայություն, երբ գործնականում դա հնարավոր չէ: Մասնագիտացում հնարավոր է միայն, երբ դատարանի կազմը բավարար մեծ է: Առավել փոքր դատարանների համար կարող է անհնարին լինել մասնագիտացված պալատներ հիմնելը կամ ունենալ նման պալատների բավարար քանակություն: Սա ստիպում է դատավորներին նկույն լինել և կարողանալ լուծել մի շարք ոլորտների մասնագիտացված հարցեր: Դատավորների չափից նեղ մասնագիտացումը կարող է խոչընդոտել նման նկույնությանը:

18. Որոշ դեպքերում դատավորների մասնագիտացումը վնասակար է դատական իշխանության ամբողջականության համար: Դա կարող է դատավորների մեջ այն տպավորությունը ստեղծել, որ նեղ մասնագիտական ոլորտներում փորձագիտությունն իրենց դեմ է դատավորների առանձնահատուկ խմբում, որը տարբեր է մյուսներից: Դա կարող է նաև լայն հանրության մեջ տպավորություն ստեղծել, որ կան «սուպերդատավորներ» կամ հակոռակը՝ որ դատարանը բացառապես տեխնիկական մարմին է և առանձնանում է դատական համակարգից: Սա կարող է բացասաբար անդրադառնալ այն դատարանների նկատ-

մամբ հանրային վստահության վրա, որոնք համարվում են ոչ բավարար մասնագիտացված:

19. Չափազանց նեղ մասնագիտացված դատարան հիմնելը կարող է առանձնացնել դատավորներին դատական համակարգի մնացած կազմից կամ կարող է նման տպավորություն ստեղծել: Նման դատավորները կարող են ենթարկվել դատավարության մասնակից կողմերի, նույն հետաքրքրություններով միավորված մարդկանց խմբերի և պետական այլ ուժերի կողմից նեոնմների:

20. Իրավունքի նեղ ոլորտում դատավորների, փաստաբանների, դատախազների միջև խիստ նմանության վտանգը համատեղ վերապատրաստման դասընթացների ընթացքում, համաժողովներում կամ այլ հանդիպումներում մեծ է: Սա կարող է խթանել դատական իշխանության անկախության և անաչառության մասին պատկերացումները: Այն նաև կարող է դատավորին ենթարկել գաղտնի ազդեցության, ուստի և որոշակի ուղղվածություն հաղորդել նրա որոշումներին:

21. Քանի որ դատարանները մտապես պետք է ապահովված լինեն որոշակի աշխատանքային ծավալով, չափազանց նեղ ոլորտներում դատարանի մասնագիտացման արդյունքում մասնագիտական այդ ոլորտի գործերը կարող են կենտրոնանալ մեկ առանձին դատարանում ամբողջ երկրի տարածքում կամ երկրի մեկ առանձին շրջանում: Սա կարող է բացասաբար անդրադառնալ դատարանների մասշտիվության վրա և մեծացնել անջրպետը դատավորի և դատավարության կողմի միջև:

22. Վտանգ կա, որ նեղ մասնագետ դատավորը, որը դատավորների կազմի անդամ է և պատասխանատու է կոնկրետ տեխնիկական կամ փորձագիտական խորհրդատվություն տրամադրելու համար, անմիջականորեն իր գործընկերներին կտրամադրի փաստերի վերաբերյալ իր անձնական կարծիքը կամ գնահատականը՝ առանց այդ հարցերը դատավարության մասնակից կողմերին ներկայացնելու՝ վերջիններիս տեսակետները իմանալու համար⁴ :

23. Հանրային մտահոգությանն ի արձագանք մասնագիտացված դատարաններ հիմնելու արդյունքում (օրինակ՝ ահաբեկչության դեմ պայքարի դատարան)⁵ պետական մարմինները կարող են նրանց տրամադրել նյութական և մարդկային ռեսուրսներ, որոնք հասանելի չեն այլ դատարաններին:

4 Նման օրինակ կարող են հանդիսանալ արտոնագրերի հարցերով դատարանը և ոչ իրավաբան դատավորները, որոնք ունեն հատուկ տեխնիկական գիտելիքներ:

5 «Հատուկ մասնագիտացման դատարանները պետք է առաքելակից ժամանակավոր «ад hoc» կամ բացառիկ իրավասությունների դատարաններից, տե՛ս նաև ստորև 37-րդ պարբերությունը:

Բ. Հնդհանուր սկզբունքներ. հիմնարար իրավունքների և սկզբունքների պահպանում՝ ԵՊԽՆ-ի դիրքորոշումը

24. ԵՊԽՆ-ն ամենից առաջ շեշտում է այն փաստը, որ բոլոր դատավորները, լինեն լայն պրոֆիլի թե մասնագիտացված, պետք է հմուտ լինեն դատելու արվեստում: Դատավորները պետք է ունենան ճշմարտահաստատվելու և զննատելու փաստերը և օրենքի դրույթները, որպեսզի կարողանան որոշումներ ընդունել բազմաբնույթ ոլորտներում: Դրա համար նրանք պետք է իրավական ինստիտուտների և սկզբունքների խոր գիտելիքներ ունենան:

25. Անդամ պետությունների պատասխանները և փորձագետի զեկույցը ցույց են տալիս, որ դատարաններ ներկայացված գործերով զբաղվում են լայն պրոֆիլի դատավորները: Դրանցում ընդգծվել է այդ դատավորների առանցքային դերը:

26. Սկզբունքներն դատավորները պետք է ունակ լինեն որոշում կայացնելու բոլոր ոլորտների գործերի մասով: Օրենքի և դրա հիմքում ընկած սկզբունքների մասին նրանց ընդհանուր գիտելիքները, ողջախոհությունը և կյանքի իրականությունների մասին գիտելիքները դատավորներին ի գործ են դարձնում կիրառելու օրենքը բոլոր ոլորտներում, այդ թվում՝ մասնագիտացված ոլորտներում: Անհրաժեշտության դեպքում կարող է սրամադրվել փորձագիտական օժանդակություն⁶ : «Լայն պրոֆիլի դատավորի» դերը երբեք չպետք է թերագնահատել:

27. Ցանկացած դատարանում լայն պրոֆիլի դատավորներին են հանձնարարվում տարբեր մասնագիտացված ոլորտների գործեր: Նրանք գործերի բնույթը փոխում են մի քանի անգամ իրենց կարիերայի ընթացքում: Սա նրանց մեծ փորձառություն է տալիս տարբերույթ իրավական ոլորտներում՝ թույլ տալով համապատասխանաբար փնտել միմյանցից էականորեն տարբերվող գործեր և բավարարել դատավարության մասնակից կողմերի կարիքները: Ուստի առանցքային է, որ հենց սկզբից դատավորներն անցնեն ընդհանուր վերապատրաստում, որպեսզի ձեռք բերեն համապատասխան հյուսնության և բազմակողմանիություն՝ բավարարելու ընդհանուր իրավասության դատարանի կարիքները, որտեղ ներկայացվում են բազմաբնույթ գործեր, այդ թվում՝ այնպիսիները, որոնք նեղ մասնագիտացում են պահանջում:

28. Այնուամենայնիվ, օրենքն այնքան բարդ և կոնկրետ է դարձել որոշ ոլորտներում, որ նման ոլորտներում գործերի պատշաճ ուսումնասիրությունը պահանջում է մասնագիտացման բարձր մակարդակ: Ուստի՝ առաջարկվում է ապահովել համապատասխան որակավորում

⁶ Ինչպես օրինակ՝ առողջապահության, արդյունաբերական պատահարների, հրդեհների, շինությունների, սեխնուղղակիան գործերի և այլ ոլորտներում:

ունեցող դատավորների հասանելիություն, որոնք պատասխանատու են որոշակի ոլորտների համար:

29. Նեղ մասնագետ դատավորները, ինչպես բոլոր դատավորները, պետք է բավարարեն Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության կոնվենցիայի (Կոնվենցիա) 6-րդ հոդվածով սահմանված անկախության և անաչտություն պահանջները: Մասնագիտացված դատարանները և դատավորները պետք է նաև բավարարեն Կոնվենցիայի այդ դրույթի այլ պահանջները՝ դատարանի հասանելիություն, պատշաճ իրավական ընթացակարգ, արդար դատաբանության իրավունք և ողջամիտ ժամկետում գործը լսելու իրավունք: Դատարանները պարտավոր են իրենց մասնագիտացված պալատները կազմակերպել այնպես, որ վերոնշյալ պահանջները բավարարվեն:

30. ԵԴԽՆ-ն գտնում է, որ մասնագիտացված պալատների կամ դատարանների ստեղծումը պետք է խիստ կանոնակարգվի: Նման մարմինները չպետք է պակասեցնեն լայն պրոֆիլի դատավորի պատասխանատվությունը և բոլոր դեպքերում պետք է ապահովեն նույն երաշխիքները և որակը: Միևնույն ժամանակ պատշաճ պետք է հաշվի առնվեն դատավորի աշխատանքը կարգավորող բոլոր չափանիշները՝ դատարանի չափը, դատարանի կողմի մատուցվող ծառայությունը ներկայացվող պահանջները, դատավորի մասնագիտացման ծախսերը, այն փաստը, որ դատավորների համար չափազանց դժվար է տիրապետել իրավական բոլոր ոլորտների հմտություններին:

31. Մասնագիտացումը երբեք չպետք է խոչընդոտի որակի պահանջների կատարմանը, որոնք բոլոր դատավորները պետք է բավարարեն: ԵԴԽՆ-ն ցանկանում է նշել, որ այս պահանջները նշված են «Դատական ակտերի որակի մասին» իր թիվ 11 (2008) կարծիքում: Այդ պահանջները պետք է կիրառելի լինեն բոլոր դատավորների, հետևաբար՝ նաև նեղ մասնագետ դատավորների նկատմամբ: Պետք է ձեռնարկվեն անհրաժեշտ բոլոր քայլերը՝ երաշխավորելու արդարադատության իրականացման ամենաբարենպաստ պայմանները մասնագիտացված դատարաններում:

32. Սկզբունքորեն մասնագիտացված դատարաններում պետք է կիրառվեն նաև ընդհանուր դատավարական կանոններ: Առանձին դատավարական կանոնների ներմուծումը յուրաքանչյուր մասնագիտացված դատարանում կարող է հանգեցնել նման ընթացակարգերի բազմազանությանը, ինչը կարող է վտանգներ ստեղծել արդարադատության մոտ չեղիություն և օրենքի որոշակիության առումով: Հատուկ դատավարական կանոններ թույլատրելի են միայն, եթե դրանք արձագանքում են նման մասնագիտացված դատարան ստեղծելու պահանջների բա-

վարարմանը (օրինակ՝ ընտանեկան իրավունքին առնչվող վարույթներ, որտեղ երեխաների հարցաքննության ժամանակ կիրառվում են հասուն կանոններ, որոնք ուղղված են նրանց շահերի պաշտպանությանը):

33. Մշտապես կարևոր է ապահովել, որ արդար դատաքննության ակզբունքները պահպանվեն, մասնավորապես՝ դատարանի անաչառության և ապացույցները գնահատելու դատավորի ազատության մասով: Առանցքային է նաև, որ երբ գործում է դատական տրիբունալի մաս կազմող գնահատողի կամ փորձագետի համակարգ, կողմերը հնարավորություն ունենան արծագանգելու իրավաբանական վերապատրաստում անցած դատավորին այդ գնահատողի կամ փորձագետի կողմից սրված խորհրդատվությանը: Հակառակ դեպքում, փորձագետի տեսակետը կներավորի դատարանի որոշման մեջ՝ առանց դատավորության կողմերի կողմից այն ստուգելու կամ վիճարկելու հնարավորության: ԵՊԽՆ-ն նախընտրելի է գտնում, որ երբ դատավորը նշանակում է փորձագետ կամ կողմերն իրենք են փորձագետներին որպես վկաների կանչում, կողմերը հնարավորություն ունենան դատական նիստի ժամանակ վիճարկելու և բանավիճելու նրանց կարծիքների և եզրակացությունների վերաբերյալ:

34. Բոլոր գործերը, լինեն դրանք մասնագիտացված թե լայն պրոֆիլի դատարանում, պետք է ուսումնասիրվեն անհրաժեշտ ջանադրությամբ: Ասկա չեն հիմքեր՝ նախապատվություն տալու մասնագիտացված դատարանների կողմից բնիվող գործերին: Թույլատրելի նախապատվությունները հնարավոր են միայն օբյեկտիվ հիմքերով, օրինակ՝ անձին ազատությունից զրկելու հետ կապված վարույթները կամ երեխայի խնամակալության հետ կապված հրատապ գործերը, գույժի կամ անձանց, շրջակա միջավայրի, հանրային առողջության, հանրային կարգի կամ անվտանգության պաշտպանությունը:

35. Չնայած մասնագիտացված դատարանները պետք է օգտվեն բավարար մարդկային, վարչական և նյութական ռեսուրսներից, որոնք անհրաժեշտ են իրենց աշխատանքը կատարելու համար, այնուամենայնիվ, սա չպետք է լինի այլ դատարանների հաշվին, որոնք պետք է օգտվեն նույնատիպ ռեսուրսներից:

36. ԵՊԽՆ-ն գտնում է, որ դատավորների կողմից առավել շարժունակությունը և նկունությունը կարող են նպաստել մասնագիտացման վերոնշյալ թերությունների վերացմանը: Դատավորները պետք է իրավունք ունենան տեղափոխվելու այլ դատարան, կամ փոխելու մասնագիտացումն իրենց կարիերայի ընթացքում, կամ նույնիսկ մասնագիտացված գործեր բնակելուց անցնելու ընդհանուր բնույթի գործեր բնակելուն կամ ընդհակառակը: Ճկունությունը ոչ միայն դատավորներին տրամադրում է առավել տարբերույթ և բազմազան կարիերայի հնար-

բավորություններ, այլև թույլ է տալիս նրանց՝ գնահատելու և տեղափոխվելու իրավական այլ ոլորտներ, ինչն անպայմանորեն դրական է անդրադառնում նախադեպի և ընդհանրապես իրավունքի զարգացման վրա: Այնուամենայնիվ, նման հկյունությունը չպետք է վտանգի դատավորների անկախության և անփոփոխելիության սկզբունքը⁷ :

37. Նեղ մասնագետ դատավորներից իրավական հատուկ ոլորտների բարդ և առանձնահատուկ պահանջների բավարարում պահանջելն այլ խնդիր է և տարբերվում է հատուկ, ժամանակավոր (*ad hoc*) և բացառիկ իրավասությունների դատարաններ հիմնելուց, որոնց պահանջն առաջանում է կոնկրետ կամ հատուկ հանգամանքներում: Նման դատարանները պարունակում են պոտենցիալ վտանգ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածում ամրագրված երաշխիքների առումով: ԵՊԽՆ-ն արդեն արտահայտել է իր առաքելությունները նման դատարաններ հիմնելու կապակցությամբ: Սույնով հղում է կատարվում «Անաբեկչության համատեխնոսում իրավունքի գերակայության և մարդու իրավունքների պաշտպանության առնչությամբ դատավորի դերի մասին» թիվ 8 (2006) կարծիքի բովանդակությանը: Ցանկացած դեպքում ԵՊԽՆ-ն շեշտում է, որ եթե նման դատարաններ կան, դրանք պետք է պահպանեն սովորական դատարանների համար սահմանված բոլոր երաշխիքները:

38. Որպես ամփոփում՝ ԵՊԽՆ-ն գտնում է, որ մասնագիտացումը կարող է հիմնավորվել միայն, եթե այն խթանում է արդարադատության իրականացումը, այսինքն՝ եթե նման դատարանը նախապատվելի է ապահովելու համար թե՛ վարույթի և թե՛ դատական ակտերի որակը:

Գ. Մասնագիտացման որոշ հայեցակետեր

1. Դատավորների մասնագիտացում

39. ԵՊԽՆ-ի դիրքորոշմամբ, սույն Կարծիքում նկարագրված սկզբունքները կիրառելի են ստորև ներկայացված մասնագիտացված դատարանների նկատմամբ:

40. Հարցառարի պատասխանները ցույց են տալիս, որ անգամ պետությունների միջև կան զգալի տարբերություններ «մասնագիտացված» դատարաններում և տրիբունալներում գործող դատավորների առնչությամբ:

41. Մասնագիտացումը կարող է իրականացվել տարբեր եղանակներով: Կախված այն հանգամանքից, թե համապատասխան պետությունում ինչ իրավական համակարգ է գործում, կարող են լինել մասնագիտացված դատարաններ, որոնք առանձին են դատական ընդհանուր համակարգից ու տարբերվում են դրանից, և կարող են լինել մասնա-

7 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 1 (2001) կարծիքը, 57-րդ, 59-րդ և 60-րդ պարբերություններ:

գիտացված դատարաններ կամ պալատներ, որոնք ընդհանուր դատական համակարգի մաս են կազմում: Մասնագիտացված դատարանների կամ պալատների իրավասության շրջանակը հաճախ տարբերվում է ընդհանուր դատարանների իրավասությունից: Մասնագիտացված դատարաններ չատ ավելի քան երեք են լինում և հաճախ գործում են միայն երկրի մայրաքաղաքում: Մասնագիտացված դատարաններում կամ պալատներում կարող են գործել ոչ մասնագետ դատավորներ:

42. Որպես մասնագիտացման ամենատարածված ձև կարելի է ստեղծել մասնագիտացված պալատներ կամ ստորաբաժանումներ: Սա հաճախ կարելի է անել ներքին դատական կանոններ սահմանելու միջոցով: Մասնագիտացման հիմնական ոլորտներն են՝ ընտանեկան իրավունքը, անչափահասներին վերաբերող գործերը, մտավոր սեփականության իրավունքը, առևտրային իրավունքը, սնանկության իրավունքը, ծանր հանցագործությունները, հանցագործությունների հետաքննությունը և քրեական պատիժների կիրառումը:

i. «Իրավաբանի մասնագիտություն չունեցող դատավորները»

43. Շատ անդամ պետություններում գոյություն ունեն մասնագիտացված դատարաններ կամ տրիբունալներ, որոնք բաղկացած են իրավաբանական կրթություն ստացած մեկ կամ մի քանի դատավորներից և դատարանի կամ տրիբունալի մեկ կամ մի քանի անդամներից, որոնք իրավաբաններ չեն: Նման «ոչ իրավաբան դատավորների» տարբեր կատեգորիաներ գոյություն ունեն, և հնարավոր չէ սույն Կարծիքում համապարփակ ձևով վերլուծել դրանք: Հաճախ այս «ոչ իրավաբան դատավորները» ներկայացնում են որոշակի խմբի շահեր (օրինակ՝ գործատուներ և աշխատողներ, վարձատուներ և վարձակալներ, échevins): Նրանք կարող են ունենալ մասնագիտացված դատարանին կամ տրիբունալին հատուկ փորձառություն:

ii. Պրոֆեսիոնալ դատավորներ

44. Պրոֆեսիոնալ դատավորները կարող են դառնալ նեղ մասնագիտացված դատավորներ տարբեր եղանակներով: Դա կարող է լինել որպես մասնագետ իրավաբան ձեռք բերված փորձառության միջոցով՝ նախքան դատավոր նշանակվելը: Դա կարող է լինել նաև մասնագիտացված աշխատանքային փորձի արդյունքում՝ դատավոր նշանակվելուց հետո: Այլընտրանքաբար՝ նեղ մասնագետ դատավորը կարող է ստացած լինել հատուկ վերապատրաստում նեղ մասնագիտական ոլորտում կամ ոչ իրավաբանական ոլորտում, որից հետո կարող է նշանակված լինել մասնագիտացված դատարանում կամ լայն իրավասության դատարանում զբաղվելու նեղ մասնագիտություն պահանջող գործերով:

45. Վերադաս դատական ատյաններում դատավորների մասնագիտացումը, էթե այդպիսիք կան, միևնույնն է, պետք է ապահովի դատավորների բազմակողմանիության որոշակի աստիճան այնպես, որ վերջիններս կարողանան ֆինել բոլոր տեսակի գործերը: Ծկունությունն անհրաժեշտ է ապահովելու համար, որ վերաբնիչ դատարաններն իրականացնեն իրավական և սահմանադրական իրենց առա՛վելությունները, այսինքն՝ երաշխավորեն օրենսդրության և նախադեպի մեկնաբանության և կիրառության հետևողականություն: Նաև՝ այս ոկունությունը կապահովի, որ մասնագիտացում պահանջող ոլորտով վերաբնիչ մակարդակում չգբաղվի չափից նեղ մասնագիտացում ունեցող դատավորների խումբ, որոնք կարող են իրենց տեսակետը պարտադրել որոշակի ոլորտում և բացասաբար անդրադառնալ տվյալ ոլորտում օրենքի զարգացումների վրա:

2. Դատարանների մասնագիտացումը: Առանձին դատարաններ դատարանների մեծ խմբում

46. Որոշ իրավական համակարգերում կան մասնագիտացված դատարաններ, որոնք գործում են ընդհանուր իրավասության դատարաններից առանձինն : Որոշ դեպքերում նման առանձնացված մասնագիտացված դատարանները ստեղծվել են ԵՄ փաստաթղթերի կիրախման արդյունքում, որոնք նախատեսում են մասնագիտացված դատարանների կամ դատարանների առանձնացված պալատների ստեղծում լայն ընդդատություններ ունեցող դատարաններում⁸ : Այլ դեպքերում, մասնագիտացված դատարանը կարող է լինել դատարանների մեծ խմբի մի մաս⁹ : Յուրաբանչյուր դեպքում դատարանն առանձին մասնագիտացված միավոր է, ինչպես նաև մասնագիտացված են այդ դատարանում գործող դատավորները: Յուրաբանչյուր երկրում ներդրված կառուցվածքը հիմնականում պատմական զարգացման և մասամբ հատուկ մասնագիտացված դատարան կամ այդ ընդդատության շրջանակում մասնագիտացված դատավոր ունենալու անհրաժեշտության արդյունք է:

8 Օրինակ կարող են հանդիսանալ *tribunaux de commerce*՝ Ֆրանսիայում, աշխատանքային հարցերով արխունալները՝ Բելգիայում, զբաղվածության արխունալները՝ ՄԹ-ում:

9 Տե՛ս 2-րդ հետգրության օրինակները:

10 Անգլիայում և Ուելսում արտոնգրի դատարանը կանցլերական դատարանի բաժին է, որը զբաղվում է սեփականության և հարկային վեների հարցերով: Ասևտրային դատարանը բոգուևու գախի ստորաբաժանում է, որը զբաղվում է պայմանագրային և դեղիկտային պարտավարություններին առնչվող վեների, ինչպես նաև վարչական իրավունքին առնչվող հարցերով:

3. Նեղ մասնագետ դատավորների տարածային բաշխումը

47. Անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն վիստրը, որ որոշ խիստ նեղ մասնագիտացված ոլորտներում դատարան ներկայացվող գործերի թիվը չափազանց փոքր է: Նման դեպքում կարող է անհրաժեշտություն առաջանալ՝ նեղ մասնագետ դատավորներին կենտրոնացնելու մեկ դատարանում, ապահովելու համար, որ վերջիններս ունենան մեկ դատավորի հաշվով բավարար ծանրաբեռնվածություն, և որպեսզի նրանք կարողանան զբաղվել նաև այլ՝ նեղ մասնագիտացում չպահանջող գործերի ֆնուկցիայով: Այնուամենայնիվ, եթե նման կենտրոնացումը չափից շատ լինի, վտանգ կա, որ մասնագիտացված դատարանը կարող է անհասանելի դառնալ դատարանից օգտվողների համար: Սա մի խնդիր է, որից, ԵԴԽԽ-ի կարծիքով, պետք է խուսափել:

4. Մարդկային, նյութական և ֆինանսական ռեսուրսներ

48. Առանցքային է, որ նեղ մասնագետ դատավորներին և դատարաններին տրամադրվեն բավարար մարդկային և նյութական ռեսուրսներ, հատկապես՝ տեղեկատվական տեխնոլոգիա:

49. Երբ մասնագիտացված դատարանների ծանրաբեռնվածությունը փոքր է այլ դատարանների համեմատությամբ, պետք է մտածել այնպիսի ռեսուրսներ և տեխնոլոգիաներ մշակելու և օգտագործելու մասին, որոնք կարելի է համատեղ օգտագործել մի քանի մասնագիտացված դատարանների, իսկ ավելի լավ է՝ բոլոր դատարանների կողմից: Մարդկային և նյութական ռեսուրսների միաձուլումը կարող է միջոց հանդիսանալ մասնագիտացումը կազմակերպելու և առնչվող խնդիրներից խուսափելու համար: «Արդարադատության մեծ կենտրոններ» ստեղծելը, որտեղ գործում են թե՛ լայն պրոֆիլի և թե՛ մասնագիտացված դատարաններ ու դատական պալատներ, կարող է, այնուամենայնիվ, բացասաբար անդրադառնալ դատարանների հասանելիության վրա՝ հաշվի առնելով դատարանների գտնվելու վայրերի միջև տարածությունը:

50. Մասնագիտացված դատարաններին և նեղ մասնագետ դատավորներին ներկայացվող պահանջները և ծախսերը կարող են գերազանցել լայն պրոֆիլի դատարանների և դատավորների պահանջները և ծախսերը, օրինակ՝ որովիետև անհրաժեշտ են հատուկ նախագուշական միջոցներ, կամ որովիետև գործերը ծավալուն են, կամ որովիետև դատաբեռնությունը և դատական ակտերի ընդունումը երկար են տևում:

51. Երբ մասնագիտացման որևէ ոլորտում հայտնաբերվում են նման լրացուցիչ ծախսեր, ապա դատավարության կողմերից առավել

մեծ չափի վնասների գանձումն արդարացված է՝ լրացուցիչ ծախսերի մի մասը կամ ծախսերն ամբողջությամբ հոգալու համար: Սա կարող է վերաբերել, օրինակ՝ կոմերցիոն կամ արդյունաբերական շինարարության գործերին, արտոնագրի կամ մրցակցության վերաբերյալ գործերին: Այնուամենայնիվ, սա չի կարող վերաբերել, օրինակ՝ երեխայի խնամակալության մասնագիտացված գործերին, երեխայի խնամքի գործերին կամ ընտանեկան գործերի այլ տեսակներին: Մասնագիտացում պահանջող գործերի առավել բարձր ծախսերը չպետք է գերազանցեն դատարանների կողմից իրականացվող լրացուցիչ աշխատանքի ծավալը և պետք է համամասնական լինեն դատարանի կողմից իրականացված աշխատանքին: Դա պետք է կատարվի նաև ի շահ մասնագիտացման՝ թե՛ դատավարության մասնակից կողմերի և թե՛ դատարանների համար: Ողջամիտ կամ հիմնավորված չէ նաև մասնագիտացված դատարանների ստեղծումը պարզապես առավել շատ եկամուտներ ստանալու նպատակով:

Դ. Դատավորի մասնագիտացումը և կարգավիճակը

1. Նեղ մասնագիտացում ունեցող դատավորի կարգավիճակը

52. Վերոնշյալ բոլոր մասնագիտացումների դեպքում կարևոր է, որ դատավորի, որպես դատական իշխանության անդամի, դերը անփոփոխ մնա: Դատավորների մասնագիտացմամբ չի հիմնավորվում կամ չի կարելի պահանջել որևէ պարագայում դատարանների անկախության սկզբունքից որևէ շեղում (խոսքը վերաբերում է թե՛ դատարանների և թե՛ առանձին դատավորների անկախությանը, տե՛ս ԵԴԽՆ քիվ 1 (2001) կարծիք):

53. Ուղղորդող սկզբունքը պետք է լինի այն, որ նեղ մասնագիտացում ունեցող դատավորները իրենց կարգավիճակի անհշույթյամբ պետք է արժանանան նույն վերաբերմունքին, ինչպես լայն պրոֆիլի դատավորները: Դատավորների նշանակումը, պաշտոնավարությունը, առաջխաղացումը, անփոփոխելիությունը և կարգապահական հարցերը կարգավորող օրենքները և կանոնները, ուստի, պետք է լինեն նույնը նեղ մասնագիտացում ունեցող և լայն պրոֆիլի դատավորների համար:

54. Սա հնարավոր է իրականացնել լայն պրոֆիլի և նեղ մասնագիտացում ունեցող դատավորների մեկ ընդհանուր կազմ ունենալու միջոցով: Դատավորների մեկ ընդհանուր կազմը կերպաշփյուղի, որ բոլոր դատավորները պահպանեն հիմնարար իրավունքները և սկզբունքները, որոնք պետք է համընդհանուր կիրառելիություն ունենան: Համապատասխանաբար՝ ԵԴԽՆ-ն չի աջակցում ըստ առանձին մասնագիտացման դատական տարբեր մարմինների կամ համակարգերի

ստեղծմանը, որոնց դեպքում տարբեր դատավորների նկատմամբ կարող են կիրառվել տարբեր կանոններ տարբեր մարմիններում:

55. ԵՊԽՆ-ն գիտակցում է, որ շատ եվրոպական երկրներում ավանդաբար գոյություն ունեն տարբեր առանձին դատական հիերարխիաներ (օրինակ՝ ընդհանուր իրավասության և վարչական դատարաններում): Սա կարող է առնչվել նաև դատավորների կարգավիճակի տարբերություններին: ԵՊԽՆ-ն գտնում է, որ նման առանձին հիերարխիաները կարող են բարդացնել արդարադատության իրականացումը և մասշտաբայինը:

56. ԵՊԽՆ-ի կարծիքով, պետք է ապահովել, որ՝

- ընդդատության հետ կապված վեճերը չսահմանափակեն արդարադատության մասշտաբայինը՝ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի իմաստով,
- բոլոր դատավորները կարողանան օգտվել այլ ասյանի դատարանների, մասնագիտացված դատարանների, մարմինների և գործառույթների հասանելիությունից,
- ավագության նույն մակարդակի բոլոր դատավորները ստանան նույն վարձատրությունը՝ բացառությամբ հատուկ պարտականությունների համար տրամադրվող լրացուցիչ վարձատրության (տե՛ս ստորև պարբերությունը):

57. Նույն պրոֆիլի և նեղ մասնագետ դատավորների կարգավիճակի հավասարության սկզբունքը պետք է կիրառելի լինի վարձատրության հարցում: Նախարարների կոմիտեի Rec(2010)12 առաջարկության 54-րդ հոդվածում սահմանվում է, որ դատավորների վարձատրությունը պետք է «համարժեք լինի նրանց մասնագիտությանը և պարտականություններին», որպեսզի «պաշտպանի նրանց այնպիսի մղումներից, որոնք կարող են ազդել նրանց որոշումների վրա»: Հաշվի առնելով վերոնշյալը՝ դատավորի մասնագիտացման հիմնով տրամադրվող լրացուցիչ աշխատավարձը կամ որևէ այլ վարձատրություն հիմնավորված չէ, քանի որ մասնագիտության առանձնահատկությունները և պարտականությունների բեռը, որպես կանոն, հավասար են լայն պրոֆիլի և նեղ մասնագիտացում ունեցող դատավորների համար: Լրացուցիչ աշխատավարձը, այլ վճարներ կամ որոշակի վարձատրությունը (օրինակ՝ գիշերային հերթափոխի համար) կարող են արդարացված լինել, եթե առկա են որոշակի հիմքեր, որոնցից կարելի է եզրակացնել, որ նեղ մասնագիտացում ունեցող դատավորի մասնագիտության առանձնահատկությունը կամ նրա պարտականությունների բեռը (ներառյալ՝ անձնական բեռը, որը կարող է առաջ գալ մասնագիտացված գործառույթի իրականացման ընթացքում) պահանջում են նման փոխհատուցում:

11 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 1 կարծիքը, 61-րդ պարբերություն:

58. Դատավորների էթիկայի և քրեական, քաղաքացիական ու կարգապահական պատասխանատվության կանոնները չպետք է տարբերվեն լայն պրոֆիլի և նեղ մասնագետ դատավորների միջև: Դատական վարձագծի կանոնները, ինչպես դրանք սահմանված են ԵԴԽՆ թիվ 3 (2002) կարծիքում, պետք է հավասարաչափ կիրառելի լինեն նեղ մասնագետ և ոչ մասնագետ դատավորների դեպքում: Տարբերվող վերաբերմունքի համար հիմնավոր հիմքեր հայտնաբերված չեն:

59. Եթե հավանական է, որ նեղ մասնագետ դատավորը պետք է աշխատի փոքրաթիվ և նեղ մասնագետ փաստաբանների խմբի կամ նույնիսկ դատավարության կողմերի հետ, ապա նա պետք է հատուկ զգուշությամբ դրսևորի իր վարձագծի առումով՝ ապահովելու համար սեփական անաչառությունը և անկախությունը:

2. Գնահատումը և առաջխաղացումը

60. Դատավորի գործունեության գնահատման առումով չափանիշները բազմաբնույթ և հայտնի են (տե՛ս ԵԴԽՆ թիվ 3 և 10 կարծիքները): Մասնագիտացման ինֆին չի արդարացնում նեղ մասնագիտացում ունեցող դատավորի աշխատանքին առավել մեծ արժանիքների վերագրումը: Մասնագիտացման մեկ կամ ավելի ոլորտների միջև փոխանցությունը կարող է պատշաճ գործոն լինել դատավորի գործունեության գնահատման համար:

61. Դատական իշխանության խորհուրդը կամ մեկ այլ անկախ մարմին, որը պատասխանատու է դատավորների գործունեությունը գնահատելու համար, պետք է շատ ուշադիր լինի գնահատելիս, թե արդյոք և որչափ է նեղ մասնագետ դատավորի կատարողականը համեմատելի լայն պրոֆիլի դատավորի կատարողականին: Նման գնահատումը պետք է կատարվի ջանասիրաբար և մտածված կերպով, քանի որ ընդհանուր առմամբ ավելի հեշտ է լայն պրոֆիլի դատավորի կատարողականի մասին պատկերացում կազմել, քան նեղ մասնագետ դատավորի, որը կարող է փոքր խմբի անդամ լինել, և որի աշխատանքը կարող է նույնքան թափանցիկ կամ հայտնի չլինել գնահատողի համար:

62. Առաջխաղացման առումով կիրառելի են նույն դիտարկումները¹²: ԵԴԽՆ-ի կարծիքով, նեղ մասնագետ դատավորին կարիերայի սկզբում առաջխաղացում տրամադրելը բացառապես մասնագիտացման պատճառով՝ արդարացված չէ:

¹² Տե՛ս ԵԴԽՆ թիվ 1 կարծիքը, 29-րդ պարբերություն:

3. Վերապատրաստման հասանելիությունը և մասնագիտացումը

63. ԵՊՏԽ թիվ 4 (2003) կարծիքում ընդհանուր վերապատրաստման մասով սահմանված սկզբունքները հավասարապես կիրառելի են նեղ մասնագետ դատավորների վերապատրաստման նկատմամբ: Այս փաստից հետևում է, որ նեղ մասնագետ դատավորի կարգավիճակը սկզբունքորեն չի տարբերվում լայն պրոֆիլի դատավորների կարգավիճակից: Բոլոր այն պահանջները, որոնք վերաբերում են դատավորների անկախությանը և հնարավորինս բարձր որակի վերապատրաստում տրամադրելուն, կիրառելի են թե՛ լայն պրոֆիլի դատավորների և թե՛ նեղ մասնագետ դատավորների ոլորտներին: Ընդհանուր առմամբ, վերապատրաստման դաւընթացները պետք է մատչելի լինեն բոլոր դատավորների համար:

64. Սկզբունքորեն պետք է հարգել դատավորի մասնագիտակազմը ցանկությունը: Այս առումով ԵՊՏԽ-ն ցանկանում է հղում կատարել թիվ 10 կարծիքին, մասնավորապես՝ դատավորների ընտրության վերաբերյալ դրույթներին: Հավասարապես, բավարար մակարդակի վերապատրաստումը¹³ պետք է հասանելի լինի դատավորի համար ոչ ջանիտ ժամկետում այն բանից հետո, երբ վերջինս արտահայտել է նեղ մասնագիտացում ընտրելու ցանկությունը: Նման վերապատրաստումը պետք է տրամադրվի նախքան դատավորի նշանակումը մասնագիտացման ոլորտում, և այն պետք է ավարտվի նախքան դատավորը կատանձնի նոր պարտականությունները:

65. Պետք է գոյություն ունենա հավասարակշռություն վերապատրաստման պահանջների և դրա օգտակարության միջև, իսկ մյուս կողմից՝ հասանելի ռեսուրսների միջև: Ուստի՝ նեղ մասնագիտացման վերապատրաստում հնարավոր չէ ակնկալել, օրինակ՝ երբ նման վերապատրաստման համար հնարավոր չէ հատկացնել ռեսուրսներ կամ հնարավոր է տրամադրել միայն այլ առավել կարևոր վերապատրաստումների հաշվին: Մասնագիտացված դատարաններում նշանակում հնարավոր չէ պահանջել, օրինակ՝ եթե տվյալ ոլորտում ակնկալվում են փոքրաթիվ ֆանակով գործեր այնպես, որ հնարավոր չէ հիմնավորել մասնագիտացված դատարանների կամ դատական պալատների ներմուծումը: Դատարանի, դատարանի կողմից սպասարկվող տարածքի, շրջանի կամ նույնիսկ պետության չափը կարող են պայմանավորել, թե մասնագիտացման ինչ լուծումներ կգտնվեն: Նույն լուծումները վերաբերում են նաև հատուկ ոլորտների վերապատրաստումներին: Հարկ եղած դեպքում, այնուամենայնիվ, շարունակական վերապատրաստման ոլորտում միջազգային համագործակցությունը կարող է օգտակար լինել:

¹³ Տե՛ս ԵՊՏԽ թիվ 4 կարծիքը, 30-րդ պարբերություն:

4. Դատական խորհրդի դերը

66. Այն երկրներում, որտեղ կա Դատական բարձրագույն խորհուրդ, խորհրդի կամ դրան համարժեք մարմնի իրավասությունները և պարտականությունները պետք է կիրառվեն համարժեք եղանակով լայն պրոֆիլի դատավորների և նեղ մասնագետ դատավորների դեպքում: Նեղ մասնագետները պետք է ներկայացված լինեն կամ հնարավորություն ունենան իրենց խնդիրները ներկայացնելու այնպես, ինչպես լայն պրոֆիլի դատավորները: Ի շահ հանրության՝ պետք է խուսափել որևէ խմբին առաջնահերթություն տալուց:

5. Մասնագիտացումը և դատավորների մասնակցությունը ասոցիացիաներում

67. Նեղ մասնագետ դատավորները պետք է ունենան դատավորների ասոցիացիաներին անդամագրվելու և անդամություն պահպանելու միևնույն իրավունքը, ինչպես բոլոր մյուս դատավորները: Դատական ամբողջ համակարգի միասնականությունը պահպանելու նպատակով ցանկալի չէ ունենալ նեղ մասնագետ դատավորների հատուկ ասոցիացիաներ: Պետք է ապահովել, որպես նեղ մասնագետ դատավորների, նրանց թեմատիկ կոդմուրուսման հատուկ հետաքրքրությունները: Նման օրինակներ կարող են լինել մասնագիտական փորձի փոխանակումները, համաժողովները, հանդիպումները և այլն: Այնուամենայնիվ, իրենց կարգավիճակին առնչվող հետաքրքրությունները պետք է պաշտպանվեն դատավորների ընդհանուր ասոցիացիաների շրջանակում:

Եզրակացություններ

- i. ԵՊԽԽ-ն ամենից առաջ շեշտում է այն փաստը, որ բոլոր դատավորները, լինեն լայն պրոֆիլի թե մասնագիտացված, պետք է հմուտ լինեն գատելու արվեստում:
- ii. Սկզբունքորեն, դատական ակտեր կայացնելու դերը հիմնականում պետք է վերապահվի «լայն պրոֆիլի» դատավորներին:
- iii. Նեղ մասնագետ դատավորներ և նեղ մասնագիտացման դատարաններ պետք է ներմուծել միայն, եթե դա անհրաժեշտ է օրենքի և փաստերի բարդության և առանձնահատկության հիմնավորմամբ: Այսինքն՝ դա պետք է կատարվի էլնելով արդարադատության պատճան իրականացման նպատակներից:
- iv. Նեղ մասնագիտության դատավորները և դատարանները մշտապես պետք է լինեն դատական մեկ ընդհանուր մարմնի մաս:
- v. Նեղ մասնագետ դատավորները, ինչպես և «լայն պրոֆիլի» դատավորները, պետք է բավարարեն Մարդու իրավունքների

- էվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի համաձայն անկախության և անաչառության պահանջները:
- vi. Սկզբունքորեն, լայն պրոֆիլի և նեղ մասնագետ դատավորները պետք է ունենան հավասար կարգավիճակ: Դատավորների էթիկայի և կարգապահական պատասխանատվության կանոնները պետք է նույնը լինեն բոլորի համար:
- vii. Մասնագիտացումը չպետք է խթարի արդարադատության որակը թե՛ «լայն պրոֆիլի» դատարաններում և թե՛ մասնագիտացված դատարաններում:
- viii. Դատավորների նկունությունը երբեմն բավարար է մասնագիտացման պահանջները բավարարելու համար: Սկզբունքորեն դատավորների համար պետք է հասանելի լինեն մասնագիտացում և վերապատրաստում անցնելու հնարավորություններ: Նեղ մասնագիտացման վերապատրաստումներ պետք է կազմակերպվեն դատավորների վերապատրաստում իրականացնող հանրային մարմինների կողմից:
- ix. Դատավորների մասնագիտացված խմբերում ներգրավված նեղ մասնագետ, ոչ իրավաբան գնահատողների փոխարեն նախընտրելի է, որ դատարանների կամ դատավարության կողմերի կողմից նշանակվեն փորձագետներ, և նրանց կարծիքները ենթակա լինեն վիճարկման ու բանավեճի դատավարության կողմերի կողմից:
- x. Դատական իշխանության խորհրդի կամ նմանատիպ մարմնի իրավասությունները և պարտականությունները հավասարապես պետք է կիրառելի լինեն լայն պրոֆիլի դատավորների և նեղ մասնագետ դատավորների համար:

Նվազագույն խորհուրդն ատջատարն է աշխրհամասում մարդու իրավունքներով զբաղվող կազմակերպությունների շարքում: Նվազագույն խորհրդին անդամակցում են 47 պետություններ, որոնցից 28-ը միաժամանակ նաև Նվազագույն միության անդամներ են: Նվազագույն խորհրդի անդամ բոլոր պետությունները միացել են Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիային՝ որպես մարդու իրավունքների, ժողովրդավարության և իրավունքի գերակայության պատկանությունը նպաստակազմում միջազգային համաձայնագրի: Մարդու իրավունքների եվրոպական պատարանը վերստին է կոնվենցիայի իրագործումն անդամ պետություններում:

Նվազագույն միությունը անհատական և ֆազդակա կազմի զործընկերության է: Եվրոպական 28 ժողովրդավարական երկրների միջև: Միության նպատակն է՝ ապահովել խաղաղություն, բարգաժանում և ազատություն իր տարածքի 500 միլիոն բնակիչների համար, ալկեր ցանկանում են ազդել ալկի արդար և ապահով աշխրհում: Այս նպատակների իրագործման նպատակով ՆՄ երկրները ստեղծել են մարմիններ, որոնք կառավարում են ՆՄ-ն և հաստատում վերջինիս օրենսդրությունը: Նվազագույն միություն կիննական կառույցներն են Նվազագույն խորհրդարանը (որն ապահովում է Նվազագույն ժողովուրդների ներկայացուցչությունը), Նվազագույն միության խորհուրդը (որն ապահովում է անդամ երկրների կառավարությունների ներկայացուցչությունը) և Նվազագույն համեմատադրվել (որն իրականացնում է ՆՄ ընդհանուր օտերի պատկանությունը):

The Council of Europe is the continent's leading human rights organisation. It comprises 47 member states, 28 of which are members of the European Union. All Council of Europe member states have signed up to the European Convention on Human Rights, a treaty designed to protect human rights, democracy and the rule of law. The European Court of Human Rights oversees the implementation of the Convention in the member states.

The European Union is a unique economic and political partnership between 28 democratic European countries. Its aims are peace, prosperity and freedom for its 500 million citizens—in a fairer, safer world. To make things happen, EU countries set up bodies to run the EU and adopt its legislation. The main ones are the European Parliament (representing the people of Europe), the Council of the European Union (representing national governments) and the European Commission (representing the common EU interest).

www.coe.int

<http://europa.eu>

Partnership for Good Governance

Իրազմակերպության հունան բով կառավարման

